

De danske årsmøder i Sydslesvig – et nationalt ritual?

Karen Margrethe Pedersen

Fortid og Nutid, marts 2004, s. 26-45

Dannebrog, det sydslesvigske løveflag, danske fædrelandssange, bøgerene og taler på dansk er faste elementer på De danske årsmøder i Sydslesvig. De understreger forbindelsen mellem det danske mindretal og Danmark. Blandt deltagerne er såvel mindretallets medlemmer som politikere, foreningsledere og andre interesserede fra Danmark. Årsmøderne gør også det tyske flertal opmærksom på mindretallets eksistens og dets nationale tilhørsforhold. De første årsmøder fandt sted i 1921, og lige siden har de været bygget op om optog og møder med taler og hilsner. Der har hertil været en omfattende brug af nationale symboler. Foruden en beskrivelse af nutidens årsmøder giver artiklen et bud på hvorledes de kan betragtes som et ritual med flere funktioner.

Karen Margrethe Pedersen, f. 1949, dr. phil., lektor ved Institut for Grænseregionsforskning, Syddansk Universitet i Aabenraa med arbejdsområderne sprog og pædagogik, kultur og identitet. Har bl.a. udgivet *Dansk sprog i Sydslesvig. Det danske sprogs status inden for det danske mindretal i Sydslesvig* (2000) og *Sprog og sprogkontakt i den dansk-tyske grænse-region – en bibliografi* (2003). Denne bibliografi ligger på internettet via www.ifg.dk, og den angiver øvrige publikationer.

Hvert år afholder det danske mindretal i Sydslesvig et stort arrangement den første weekend i juni. Det kaldes De danske årsmøder i Sydslesvig. Sydslesvigsk Forening (SSF), som er mindretallets største kulturelle forening, står for årsmøderne. Den betragter dem som årets højdepunkt for det danske mindretal og ikke kun for medlemmerne af foreningen. Det er hele mindretallets årsmøder. Ifølge en informationsbrochure om foreningen fra 1997 er mødernes funktion at understrege forbindelsen mellem danske i Sydslesvig og Danmark. En nyere udgave af brochuren fremhæver at de bliver afholdt i "*danskhedens tegn*", men også tematiserer generelle mindretalsspørgsmål.

Sydslesvigsk Forening har et årsmødeudvalg som planlægger møderne. Det

kommer med en vurdering af årsmøderne i en beretning på foreningens hovedstyrelsesmøde det følgende år. Og den bliver senere trykt i *Sydslesvigsk Årbog*. I 1998-udgaven omfatter den både årsmødernes form, indhold og funktion. Heraf fremgår det at deltagerne havde det godt med den traditionelle struktur med sange, taler og underholdning. At det foregik på dansk, betragtes som sproglig næring, og det understreges at der var udmærkede budskaber i talerne. Det væsentlige anses dog for at være fællesskabet, hyggen og den markering af det danske ståsted i mindretallet der ligger i at deltage: "*Vi erfarede også denne gang, at man i store træk befinder sig godt i det traditionelle: sange, taler, underholdning. – Selvom der også flere steder er en trend*

i retning af grill/børneparty. En grundpille for et mindretal er selvsagt værdien af at være sammen og råhygge – som det hedder på nyere dansk. Men vitaminpiller er også nødvendige for god udvikling. Og ser vi på sproglig ernæring er og bliver DANSK sang, tale og underholdning af afgørende betydning, og hvert år kommer der også mange ganske udmærkede BUDSKABER i talerne. Selv om essensen kan læses dagen efter i avisen er og bliver det at sammenligne med konserves. Mener man noget med sit danske ståsted i vort mindretal, må understøttelse af, og deltagelse i, en markeret festdags fællesskab være en selvfølge”.¹

Årsmøderne er blevet afholdt hvert år siden 1921, bortset fra i 1938 hvor de blev aflyst pga. mund- og klovtsyge, og i 1943-45 hvor krigen var årsag til aflysningen.² Der er helt faste elementer i årsmøderne som gentages år efter år, og de vil kort blive beskrevet i de følgende tre afsnit. Herefter følger analyse og fortolkning. Hele studien bygger dels på skriftligt kildemateriale, dels på deltagerobservation i perioden 1995-2000.

Årsmøder

Årsmøderne ligger som sagt den første weekend i juni. Når der er sammenfald med helligdage, kan de imidlertid flyttes til den sidste weekend i maj. En årsmødeplakat har siden 1952 fortalt om tidspunktet.

Flertalsformen *årsmøder* understreger at der er tale om en række møder i løbet af weekenden. Der er lokalmøder i de fleste af foreningens distrikter som dækker hele Sydslesvig. De finder sted fredag aften, lørdag eftermiddag eller aften. De danner optakt til friluftsmøderne om søndagen, som har fået betegnelsen årsmødedagen. Der bliver afholdt tre store friluftsmøder om efter-

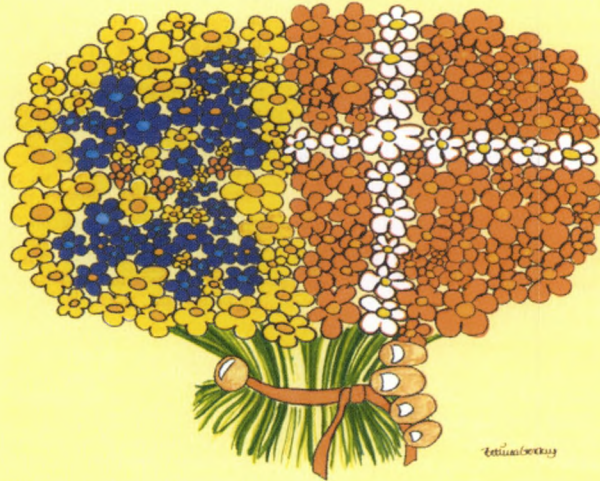
middagen, et i Flensborg, et i Slesvig og et enten i Husum, Tønning, Frederikstad eller Bredsted. Inden da er der flaghejsning på årsmødepladsen i Flensborg kl. 8 og gudstjenester i Sydslesvigs danske menigheder kl. 10. De ligger spredt over hele landsdelen. Dertil kommer årsmødeudstillinger på Dansk Centralbibliotek i Flensborg og Mikkelberg Kunstcenter i Hatsted ved Husum, og FDF/FPF-orkestre fra Danmark spiller udendørs forskellige steder i Flensborg lørdag formiddag. Andre orkestre og lokaliteter kan dog forekomme.

De lokale årsmøder

Møderne fredag og lørdag finder sted i mindretallets skoler, børnehaver, forsamlingshuse og menighedssale og er som regel skåret over samme læst. Fredag aften starter møderne mange steder med at mindretallets medlemmer og gæster fra Danmark samles udendørs ved flagstangen, synger en flagsang og tager Dannebrog ned. Samme ceremoni gentages lørdag eftermiddag, hvor flaget dog hejses. Både på fredagsmøderne og lørdagsmøderne, der sjældent foregår det samme sted, spiller et orkester et nummer udendørs i forbindelse med flagceremonien og derefter et indendørs. Dernæst følger fællessang, velkomst, fællessang, orkestermusik, hilsner fra Danmark, en tale, fællessang, kaffebord, underholdning og en fællessang. De fleste orkestre er fra Danmark, enten FDF/FPF eller en dansk bygarde, men også de sydslesvigske Slesvig Spejderorkestre og Hejmdal Blæseorkestre bidrager til underholdningen.

Hilsner fra Danmark overbringes som regel enten af et folketingsmedlem eller et medlem af Femmandsudvalget, som er den danske stats udvalg for kulturelle anliggender i Sydslesvig. Dets hovedopgave er at formidle den økonomiske

*Hold fast -
hold sammen*



28.-30. maj 1999

**DE DANSKE ÅRSMØDER
I SYDSLESVIG**

for 75. gang

Plakaten til De danske årsmøder i Sydslesvig indeholder som regel et eller flere nationale symboler. Den indgår også på årsmødeprogrammerne og på T-shirts. På billedet ses programmet fra 1999, hvor Dannebrog og det sydslesvigske løveflag indgår i blomsterbuketten. Plakaten er tegnet af Bettina Gerckens.

støtte fra den danske stat til mindretallet. Hilsnerne kan også gives af en repræsentant fra Nordisk Råd, Amtsrådsforeningen, Danmarks Lærereforening, Foreningen Norden og Dansk Kirke i Udlandet eller fra de nationale foreninger Grænseforeningen, Slesvig-Ligaen, Slesvigsk Samfund, Sydslesvigsk Udvalg og Danmarks Samfundet.

Talerne kommer hovedsagelig fra Sydslesvig, men kan være fra Danmark.

Herfra er også det meste af underholdningen. Den består ofte af et musikalsk indslag som regel med sang, men også folkedans, tryllekunst og teater kan forekomme. I tilknytning til møderne, især dem om eftermiddagen, kan der være aktiviteter specielt for børn og unge.

Ved disse lokalmøder er den officielle ramme dansksproget. Der bliver talt dansk til forsamlingen, og sangene er

på dansk, men deltagerne kan tale både dansk og tysk indbyrdes.³

Friluftsmøderne om søndagen

De tre friluftsmøder om søndagen bliver indledt med et optog. Man samles et aftalt sted og begynder at gå mod pladsen hvor friluftsmødet skal holdes. Det er muligt at slutte sig til optoget hele vejen. Forrest går fanebærerne med de danske faner fra distrikterne i Sydslesvigsk Forening. Dernæst kommer et orkester. Rækkefølgen kan dog være omvendt. Orkestret er som regel en garde eller et FDF/FPF-orkester. Derefter kommer deltagerne.

I Flensborg kan det være formænd for Sydslesvigsk Forening på forskellige niveauer der går forrest, ofte mænd i jakkesæt med et lille dannebrogflag i silke som klistermærke på reverset. De som skal holde tale på friluftsmødet, kan være iblandt dem. De øvrige steder ser der ikke ud til at være noget system i rækkefølgen. Voksne og børn går sammen, men unge ser man næsten ikke. Er studenterne fra mindretallets danske gymnasium i Flensborg, Duborg-Skolen, dimitteret, kan der være enkelte med studenterhuer på.

Nogle af deltagerne i optoget går med et dannebrogflag i hånden, som regel børnene, der også kan have et dannebrog malet i hovedet. Andre nøjes med et flag i Fjällräven-rygsækken eller et lille dannebrogflag på tøjet. De øvrige nordiske flag og det frisiske flag er undertiden også repræsenteret. Det afspejler at Sydslesvigsk Forenings formål er at fremme både dansk og nordisk kultur, og at Friiske Foriining (da. Frisisk Forening) har status af amtsforening under Sydslesvigsk Forening.

Ved ankomsten til årsmødepladsen er der ceremonielt faneindtog, og fanerne bliver stillet bag talerstolen. Så er der



På friluftsmødet i Slesvig under De danske årsmøder i Sydslesvig i 1997 blev der flaget med Dannebrog, det sydslesvigske løveflag og det frisiske flag. Dermed blev det nationale og regionale tilhørsforhold fremhævet sammen med det danske mindretals samarbejde med friserne i Friiske Forening. Foto: Forfatteren.

flaghejsning, dog ikke i Flensborg hvor flaget bliver hejst om morgenen. Her har det undertiden været en faldskærmsudspringer der kom dalende ned med flaget, hvorefter der er flaghejsning. Herunder bliver der sunget en flagsang. Derefter følger der til tider lurblæsning. Efter en koncert ved det eller de orke-

stre der har deltaget i optoget, byder en by- eller amtsformand fra Sydslesvigsk Forening velkommen. Så synger deltagerne, og i varieret rækkefølge kommer en hilsen fra Danmark, ofte bragt af folketingets formand, en minister eller et medlem af folketingets Femmandsudvalg, en hilsen fra det officielle Slesvig-Holsten, en fællessang, optræden som regel med børnehævedørn klædt i rødt og hvidt, gymnaster eller folkedansere, festtale ved en dansker fra Danmark eller Sydslesvig, musikindslag og fællessang. Under forløbet kan også være indlagt overrækkelse af nye faner til nogle af Sydslesvigsk Forenings distrikter. De uddeles af Danmarks-Samfundet. Når talerne er slut, åbner boder med informationer om mindretallets foreninger og salgsboder med mad og drikkevarer. Og til børnene kan der være opstillet forskellige legeredskaber som fx en hoppeborg. Der kan også være snobrødsbagning, popcornsristning, bodypaint, cykelringridning og flere andre aktiviteter.

En særlig mødeleder binder disse indslag sammen fra start til slut. I Flensborg er friluftsmødet nogle gange sluttet med at Dannebrog sendes til vejrs med flere store heliumballoner påhæftet en hilsen fra det danske mindretal. Ellers bliver der sunget en fællessang.

Dansk national identitet – manifestation og identifikation

Foruden den faste struktur på årsmøderne er en omfattende brug af nationale symboler et karakteristisk træk. Det drejer sig om handlinger, væremåder, sproget som medie og tingsliggjorte udtryk, frem for alt Dannebrog og årsmødeplakaten. Siden 1980'erne er Dannebrog næsten altid indgået i motivet på plakaten. Dette motiv går igen på års-

mødeprogram og klistermærker, årsmøde-T-shirt og undertiden også på en årsmøde-kasket.

Årsmødeoptogene

Et eksempel på et årsmødeoptog ses på dette nummers forside. I disse optog er det karakteristisk at fanebærerne har forskelligt hverdagstøj på, evt. en træningsdragt der hører til en idrætsforening, eller en spejderuniform. Det er en broget skare og altså ikke en fælles uniformeret flok. Alle har fx ikke en årsmøde-T-shirt på. Denne fremtoning står i modsætning til mindretallets brug af udtrykket "faneborgen"⁴ til at karakterisere det samlede antal faner der bliver båret forrest. Dette udtryk har et militærisk tilsnit, hvilket fanebærerne ikke har.

En faneborg signalerer styrke og uigennemtrængelighed, og optogets faneborg kan således ses som et udtryk for en stærk og massiv danskhed. Den er så stærk at det tyske flertal ikke kan overvinde den. Der kan også ligge en magtmanifestation i fanerne, som ikke bruges på samme måde af flertallet i Slesvig-Holsten. I optoget bruges fanerne som de først blev brugt i de danske skytteforeninger og senere af idrætsforeninger ved stævner og lignende til at markere dansk national identitet.⁵

Karakteristisk for orkestret i optoget er at det er en dansk bygarde som fx Gråsten Garden, Sønderborg Garden, Tordenskjoldgarden eller et FDF/FPF-orkester fra Danmark. Det kan også være et dansk spejderorkester fra Sydslesvig. De signalerer alle underholdning og folkelighed. Godt nok marcherer orkestret i takt, men musikkens funktion er ikke at lægge op til at deltagerne i optoget skal gå i takt. Det ser nærmere ud til at de for alt i verden ikke vil gå i

lige rækker og i takt. De går uden nogen form for orden, snakker og hilser på hinanden.

Hvis nogle mænd i jakkesæt går sammen og adskiller sig fra resten af deltagerne, kan de være udsagn om bestemte sociale positioner inden for mindretallet eller i Danmark. Ofte er det de øverste ledere i mindretallets foreninger og ministre og konsuler fra Danmark. Går de forrest, er der en hierarkisk struktur i optoget, ellers signalerer plads i optoget og påklædning ikke social position, men social lighed. Lighedsideologien er ifølge Richard Jenkins med reference til Uffe Østergård et kerneelement i den danske nationale identitet, danskheden, og den har sine rødder i en agrar politisk tradition der går ind for frihed og lighed.⁶ Det kan være denne frihed der afspejler sig i optoget. Der skal alle ikke gå på en bestemt måde. Orkestrets medlemmer vælger ofte at gå i lige rækker og i takt, fanebærerne udviser sjældent nogen systematik, og de øvrige deltagere går som folk på gågaden i myndretiden, dog i samme retning. Det er muligt at slutte sig til optoget undervejs, og man kan også forlade det inden det når målet. Man har friheden til at gøre som man vil.

Formen kan signalisere en afstandtagen fra militærparaden, fx som den kendes fra tiden under nazi-styret. Det kan også være forestillinger om uformel dansk væremåde deltagerne forsøger at identificere sig med. Den er beskrevet af bl.a. Anne Knudsen: "*I Danmark er det en dyd at være 'uformel'*".⁷ Den uformelle væremåde kan endvidere tolkes som en modstereotypi til den stereotypi nogle bruger til at identificere tyskere med: "*Ordnung muss sein*". Optogets manglende struktur er dermed et af de symboler på danskhed som manifesteres ved optoget.

I optoget taler de voksne i stor udstrækning dansk indbyrdes. Derved

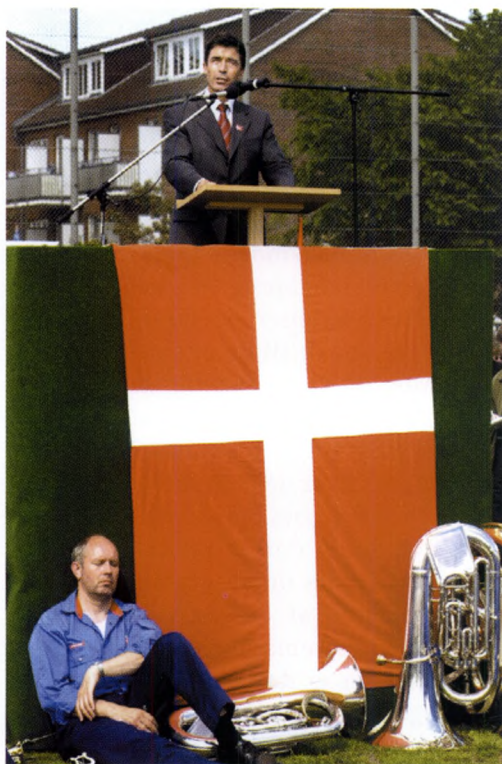
markerer de at de identificerer sig med det danske mindretals officielle nationalsprog. Og dansk sprog kan ses som et af de nationale symboler under årsmøderne. Forældre og børn taler derimod som regel tysk sammen. Det hænger sammen med at tysk er udbredt som hjemmesprog i de dansksindede familier. De har dansk som andetsprog tilegnet i mindretallets institutioner og foreninger. Der bruger de dansk til de ansatte og topledere. Men da valg af sprog er bundet til den enkelte, vælger forældre og børn som regel altid at bruge hjemmesproget sammen uanset hvor de befinder sig. De relativt få familier som har dansk som hjemmesprog, taler derfor naturligvis også dansk indbyrdes under årsmøderne.⁸

Ved brugen af dansk nationale symboler og en væremåde som i deltagerens selvforståelse er dansk, fungerer årsmødeoptoget, eller rettere optogene, som en demonstration af et dansk nationalt tilhørsforhold. Udadtil er det en markering over for flertallet idet man går samlet gennem gaderne. Indadtil markerer optoget et nationalt fællesskab deltagerne imellem.

Årsmødeoptoget med sit orkester, sine fanebærere og deltagere med dannebrogflag har lighedstræk med paraden. Den hører til de formelle ritualer der er karakteriseret ved fastlagte strukturer. I kraft af sin mangel på ensrettethed eller organisation har årsmødeoptoget imidlertid også fællestræk med optog under karneval, det uformelle ritual der skaber fællesskab. Det kan tillige minde om optog eller marcher i forbindelse med fredelige demonstrationer.

Dannebrog

Dannebrog står som sagt helt centralt i årsmødeoptogene, ikke blot fanerne forrest, men også deltagerens flag i hånden



Talerstolen ved De danske årsmøder i Syd-slesvig er ofte draperet med Dannebrog. Ved friluftsmødet i Flensborg i 2002 står statsminister Anders Fogh Rasmussen på talerstolen, mens et FDF-orkestermedlem tager en lur på græsset foran. Foto: Flensborg Avis.

eller det påmalede Dannebrog i ansigtet. Dertil kommer klistermærkerne på tøjet. Det er Valdemarsflag. Desuden kan der være et Dannebrog på årsmødeplakaten. Påklædningen kan også afspejle de nationale farver, fx mænd med rød jakke, hvid skjorte og rødt slips og kvinder med hvid skjortebluse og rød trøje. Men deres antal var ikke stort sidst i 1990'erne.

Årsmødepladsen bugner med Dannebrog. Fanerne der er opstillet, talerstolen der ofte er draperet med et dannebrogflag og rækker af flagstænger med Dannebrog og de øvrige nordiske flag på pladsen, som dog spiller en underord-

net rolle. Ofte optræder børnehavebørn klædt i rødt og hvidt.

Valdemarsflagene sælges som årsmødeflag og bæres som udtryk for at man er aktiv deltager i årsmødet. De kommer fra Danmarks-Samfundet, der ved salget får penge ind til køb af flag og faner. Valdemarsflagene sælges i Danmark på Valdemarsdag den 15. juni, den dag Dannebrog ifølge myten faldt ned fra himlen, mens Valdemar Sejr var på korstog.

Denne myte genfremstilles undertiden ved at lade Dannebrog falde ned fra himlen på friluftsmødet i Flensborg, godt nok med en faldskærmsudspringer. Men det er en ekstra markering af at den nationale danske identitet også omfatter de nationale myter. Det gælder ligeledes for det flag som sendes op med balloner til slut, og som forventes at dale ned et sted i Flensborg. Hvis det ikke falder ned hos en dansksindet, gør det tillige flertallet opmærksom på mindretallets eksistens og dets nationale tilhørsforhold.

Ved lokalmøderne inden friluftsmøderne ikke blot vajer Dannebrog, men der er som beskrevet flaghejsning og -nedtagning og flagsang. Inden døre er talerstolen ofte draperet med et flag, der er pyntet med små dannebrogflag på væggene og på bordene. Og det er næsten obligatorisk at købe et Valdemarsflag til at sætte på tøjet. Dertil kommer at flagets rød-hvide farver, de nationale farver, går igen i alle sammenhænge. Bordene er ofte dækket i farverne rødt og hvidt, fx røde duge, hvidt service, røde servietter og blomsterbuketter holdt i rødt og hvidt. Selv lagkagerne kan være røde og hvide.

Årsmøderne har dermed en flagskik der omfatter statens, folkets og, som del deraf, sportsverdenens og den kommercielle verdens brug af Dannebrog. Traditionelt blev Dannebrog brugt som nationalt samlingsmærke i det folkelige arbej-

de, og i det grundtvigianske foreningsliv blev Dannebrog et symbol på fælles værdier inden for nationalitet, kultur og politik. Inge Adriansen beskriver værdierne således: *“Især i det grundtvigianske foreningsliv fik Dannebrog en særlig betydning som symbol på danskhed, fælles åndelige værdier og folkelig selvbestemmelsesret. Talerstolene draperedes med flag, når der var møder. Også i andre dele af det folkelige Danmark blev der flittigt anvendt Dannebrog. Husmandsforeninger, ungdomsforeninger, afholds- og sangforeninger, alle havde de faner som anvendtes som symbol på fællesskab, danskhed og demokrati”*.⁹

Flagstænger med vajende flag, ceremonier ved flaghejsning og -nedtagning og faneindtog viser den traditionelle danske flagskik. Dannebrog er her symbol på staten, dens magt samt kongehuset. Det er nationens symbol. Sammen med myten om det himmelfaldne dannebrog er dette nationale symbol med til at skabe en national identitet. Flaget er således både ved de lokale og centrale årsmøder et symbol på den danske nation som mindretallet har et officielt tilhørsforhold til.

Brugen af flaget på kenderne og tøjet og i hånden ligger inden for en moderne folkelig tradition og signalerer *“fest, glæde og samhørighed”*.¹⁰ Det fungerer som hurra-flag. Ved selv at bære flaget på sig viser mindretallets medlemmer imidlertid også deres nationale identitet. Gennem symbolet integreres man i mindretallet. Dannebrog er dermed både identifikationsobjekt og -redskab.

Det sydslesvigske løveflag

Et andet flag som også bliver brugt på årsmøderne, enten som bordflag eller dekoration på vægge, er et gult flag med to blå løver. Det er det sydslesvigske lø-

veflag som også hedder løvefanen. De to løver stammer fra våbenskjoldet for her-tugdømmet Slesvig, og i 1800-tallet blev dette flag et symbol for danskhed blandt de dansksindede. Efter folkeafstemningen i 1920 hvor Sydslesvig blev ved med at tilhøre Tyskland, fortsatte de danske med brugen af løveflaget.

Efter anden verdenskrig forbød de allierede sejrherre enhver form for flagning i Sydslesvig. De danske måtte hverken bruge det danske nationalflag Dannebrog eller det sydslesvigske løveflag. Men i 1949 fik delstaten Slesvig-Holsten fanen med de to løver og nældebladet som sit flag. Så begyndte det danske mindretal i Sydslesvig også at bruge sit løveflag. Ved årsmødet i Flensborg i 1950 var der løveflag på flagstængerne og talerstolen. Der var også årsmødemærker med de to løver. Og løveflaget blev sendt op med raketter og dalede ned. Helt ligesom Dannebrog efter sagnet faldt ned fra himlen.¹¹

I 1955 blev Bonn-erklæringen vedtaget, og forbuddet mod Dannebrog blev ophævet. Herefter bruger mindretallet Dannebrog for at markere at det tilhører Danmark. Det er et symbol på medlemmernes nationale identitet. Løveflaget viser at mindretallet hører hjemme i Sydslesvig og kan ses som et symbol på medlemmernes regionale identitet.

Lurblæsere

Et andet symbol der kan tolkes som et, om ikke dansk, så dog nordisk symbol på nationalt tilhørsforhold, er lurblæserne. De blev brugt af vikingerne og dermed af en nordisk befolkningsgruppe som mindretallets medlemmer kan identificere sig med i overensstemmelse med deres nationale identitet. Uden i øvrigt at drage nogen sammenligning brugte nazisterne også lurblæserne i deres pro-



Det sydslesvigske løveflag og et banner med Dannebrog ved De danske årsmøder i Sydslesvig i Slesvig 1997. Foto: Forfatteren.

paganda, hvilket kan gøre symbolikken noget problematisk for et mindretal i Tyskland. Men det overvindes vel af at lurterne bliver brugt som kvalitetsmærke for dansk smør,¹² og af at lurblæsning også anvendes ved officielle lejligheder i Danmark bl.a. på Rådhuset i København.

Bøgegrene

Som nævnt er lokalerne hvor møderne i distrikterne bliver holdt, som regel pyntet i rød-hvide farver. Der indgår også ofte bøgegrene i udsmykningen. Da bø-

gen har status som nationaltræ, kan bøgegrene også betragtes som et dansk nationalt symbol. Ifølge Inge Adriansen udtrykker de fest og glæde og ligger dermed på linje med brugen af Dannebrog som hurra-flag.¹³

Taler og hilsner på dansk

Talerne bliver ligesom hilsnerne fra Danmark holdt på dansk, det nationale sprog som mindretallet identificerer sig med, men ikke har som hjemmesprog eller arbejdsprog i ret stor udstrækning. Temaet i talerne kan variere inden for

et bredt repertoire fra dagsaktuelle politiske begivenheder til synspunkter på kultur og hverdagsliv. Der behøver således ikke at være noget i talernes indhold som plæderer for en nationalt funderet fællesskabsfølelse. En sådan appel ligger der snarere i de hilsner fra regering, organisationer og foreninger i Danmark som bliver givet fra talerstolen. Her understreges båndene mellem tilhørslandet og mindretallet. De er et udtryk for at sydslesvigerne bliver husket, for årsmødedeltagerne kan jo selv følge med i hvad der rører sig i Danmark via radio, tv og aviser. Hilsnernes funktion bliver derved et symbol på fællesskabet. Det er et fællesskab som rummer mulighed for kritik, selv om alle i mindretallet ikke ønsker kritiske udtalelser i forbindelse med hilsnerne: *“Ved disse taler og hilsner sker det jo ofte, at man ud over at ønske alt godt til årsmøderne også kommenterer aktuelle sydslesvigske emner. Her er der blevet fremsat kritik fra en enkelt sydslesvigsk organisation, som mener, at man skal stoppe sådanne udtalelser. Årsmødeudvalget har ikke i sinde at begrænse invitationer, der sendes ud nordpå – og mener forresten også, at når Sydslesvig står så stærkt, som det gør, så kan det også bære kritiske røster under en årsmødetale”*.¹⁴

Ved friluftsmøderne ser det ikke ud til at der bliver lyttet ret meget til det der bliver sagt fra talerstolen. Mange går rundt og hilser på dem de møder. Og nogle falder i snak. Da jeg en gang undrende spurgte nogle af deltagerne hvad det skyldtes, lød svaret at man kunne læse talerne i Flensborg Avis dagen efter. Her kom folk for at snakke med hinanden. For mange er indholdet eller budskaberne i talerne og hilsnerne m.a.o. ikke det vigtigste, i hvert fald ikke i første omgang. Det kan være at deltagerne finder det vigtigt at talerne holdes på dansk. Det er i hvert fald både cen-

tralt for Sydslesvigsk Forening og obligatorisk for de talere som foreningen inviterer.

Der deltager også personer fra officiel tysk side i friluftsmøderne, især i Flensborg, og nogle af dem overbringer hilsner og holder taler. De er fritaget fra kravet om at tale på dansk, men nogle gør det alligevel. Officiel tysk deltagelse har været kutyme siden 1989, hvor den slesvig-holstenske ministerpræsident Björn Engholm deltog. I 1999 var det således den slesvig-holstenske ministerpræsident Heide Simonis.

Invitationen til det tyske flertal udspang af en tysk politikers opfordring. Den hvilede på det officielle Slesvig-Holstens ønske om at give udtryk for dets anerkendelse af mindretallet. Når mindretallet tog imod opfordringen, kan det tolkes som en åbenhed over for flertallet. Der er ikke længere en frygt for at mindretallet skal blive assimileret. Det er stærkt nok til at officielle tyske gæster er til stede ved årsmøderne. Det kan også være at mindretallet netop ønsker at vise dets styrke og nationale tilhørsforhold. De tyske gæsters tilstedeværelse nedbryder således ikke skellet mellem flertal og mindretal, men viser den gensidige respekt og accept. Derudover er det muligt at mindretallet vil signalere at dets medlemmer er loyale tyske borgere, som tager del i det tyske samfund.

Sange

Mens deltagerne ikke altid er aktive lyttere, så er de til gengæld aktive når der står fællessang på programmet. Mange synger med på sangene som er aftrykt i årsmødeprogrammet. Det er som regel danske fædrelandssange. De afspejler det nationale tilhørsforhold og indgår på linje med de øvrige nationale symboler i årsmøderne.¹⁵ Ligesom Dannebrog fun-

gerer disse fædrelandssange som både identifikationsredskab og -objekt.

Kaffebord

Ved mange lokalmøder er kaffebordet et fast indslag. Når man ser kaffebordene dækket i rødt og hvidt, giver det associationer til en dansknational symbolverden. Er der tilmed smurte boller og wienerbrød på bordet, forstærkes associationerne. Sådanne madvarer forbinder mange med et typisk dansk kaffebord. De bliver, ligesom smørrebrød, derfor af en del danskere betragtet som nationale symboler. En lignende dansknational identifikation kan forekomme hvis der er en lagkage med rødt gele og flødeskum langs kanten. Her er det dog farverne og ikke den tyske tærtetradition som giver de nationale associationer.

Underholdning

De kulturelle indslag der kommer på scenen, både på de lokale årsmøder og på friluftsmøderne, er i stor udstrækning importeret fra Danmark. Det giver en identitetsoplevelse der er entydig i national henseende, forstået på den måde at det er danskere fra Danmark der kommer til Sydslesvig. Det er ikke en amerikansk rockgruppe der spiller, det er danskere. Så er det underordnet at det er et Marimba-orkester fra Spjald der spiller sydamerikansk musik. Det er ikke indholdet der er afgørende. Det afgørende er at disse musikere er fra Danmark.

I 1998 havde årsmøderne besøg af 17 FDF/FPF-orkestre med 489 medlemmer. Det kan sættes i relation til at der var 17.577 deltagere eller som skønnet for friluftsmøderne 12.000 deltagere. Bare antallet af FDF/FPF'ere siger noget om

underholdningens omfang. Dertil kommer en række folkedansegrupper og gymnaster fra danske repræsentationshold. De marcherer ofte ind på årsmødepladsen med faner forrest. Folkedanserne har traditionelle folkedragter på, og gymnasterne er ofte i rødt-hvidt tøj. Det er en påklædning som hører til den nationale symbolverden.

Af det indledende citat fra *Sydslesvigsk Årbog 1998* fremgår at sang, tale og underholdning på dansk bliver anset for at være en vigtig sproglig indsprøjtning. Det hænger sammen med at mindretallet lever i en tysk hverdag, og de fleste medlemmer har tysk som hjemmesprog. Underholdningen er imidlertid i stor udstrækning nonverbal, det er lyd og bevægelse der dominerer. Den nationale symbolværdi ligger derfor først og fremmest i at det er danskere fra Danmark eller fra mindretallet der står for underholdningen, ikke i at det er på dansk.

Familien som metafor

Det nationale fællesskab som markeres ved årsmøderne, omfatter både fællesskabet med tilhørslandet Danmark og fællesskabet internt i mindretallet. Det understreges ved at hovedtalerne på friluftsmøderne ofte er fra Danmark, og at der på lokalmøderne enten er talere eller nogle der overbringer en hilsen fra Danmark. Det er sjældent at der ikke er nogen fra Danmark blandt dem der henvender sig til forsamlingen. Dertil kommer de såkaldte årsmødegæster der får gratis kost og logi hos familier fra mindretallet. De skal bevidne samhørigheden mellem Danmark og Sydslesvig, men nu om dage er deres tal ikke stort.

Af øvrige gæster bemærkes endagsbesøgende der kommer i busser. Det er fortrinsvis medlemmer af Slesvig-Ligaen eller Grænseforeningen hvis formål er at

støtte danskheden i Sydslesvig. Gæsterne fra disse nationale foreninger hører som regel til den ældre generation, mens børnefamilier er en sjældenhed. De unge fra Danmark der kommer til årsmøderne, er fortrinsvis orkestermedlemmer eller gymnaster der skal optræde.

Alle de danskere som kommer nordfra til årsmøderne, omtales i mindretallets nationale diskurs som familien i Danmark. Og mindretallets medlemmer betragter også selve mindretallet som en familie. Det kan eksemplificeres med et par udtalelser. Under et landsmøde i mindretallets politiske parti, Sydslesvigsk Vælgerforening (SSW), i 1997 sagde en politiker fra talerstolen at: *“det er egentlig på tide, at vi engang overtager de normer som man har i den danske familie hjemme”*.¹⁶ Og Grænseforeningens formand sagde om Grænseforeningens medlemmer: *“De er i ganske særlig grad, om jeg så må sige familien i Danmark. Familien i Danmark er Grænseforeningens medlemmer som følger arbejdet henede”*.¹⁷ Under det danske regentpars besøg hos mindretallet i 1998 gav Sydslesvigsk Forenings formand også udtryk for familietanken: *“Netop i denne tid – midt i skolernes sommerferie – er mange af vores skolebørn på deres årlige ophold hos deres plejeforældre i Danmark. Et sådant ophold hos vores danske familie hjemme er af uvurderlig betydning for os i vores dagligdag”*.¹⁸ Ved at bruge udtrykket *plejeforældre* fremhæves den nationale familietanke også, for der er slet og ret tale om ferieværter. I mindretallets nationale diskurs bliver det til forældre, godt nok plejeforældre, men børnenes familiære status er klar.

Selve mindretallet betragtes som sagt også som en familie af dets medlemmer. Det er bl.a. kommet til udtryk i Flensborg Avis: *“Vi skal ud og vinde nye medlemmer i den store danske familie her i landsdelen”*.¹⁹ Årsmøderne bliver

som følge af familietanken en familiefest. Det blev udtrykt i et interview jeg foretog i 1998: *“For det er en stor familiefest. Så vil jeg næsten sige at det er en familiefest hvor man møder alle dem man sådan kender og i løbet af året ikke ser. Dem ser man til årsmødet”*.²⁰ Også det tyske flertal registrerer mindretallet som en familie ifølge dagbladet JydskVestkysten: *“Flensborgs bypræsident Peter Rautenberg betegnede mindretallet og årsmøderne som en stor familie – og glædede sig meget over dette flensborgske fænomen”*.²¹

Ideen om tilhørslandet som mindretallets familie og det nationale mindretal som en familie kan henføres til at nationalstaten inden for nationalismeideologien betragtes som en metaforisk familie. Thomas Hylland Eriksen udtrykker det således: *“Nasjonalstaten tilbyr både trygghet og et kulturelt ankerfeste, samt karrieremuligheter (gjennom uttdanningsvesenet og arbeidsmarkedet). Som en metaforisk pater familias sier nasjonalismen at alle nasjonens medlemmer er en stor familie, og gjennom domstoler og rettsvesen straffer den sine ulydige barn. Nasjonen kan slik fremstå som en metaforisk familie skreddsydd til den moderne tid”*.²² Familien er således som metafor et symbol på nationalt fællesskab, og denne metafor indgår på linje med de øvrige nationale symboler i årsmøderne.

Årsmøderne som ritual

Med udgangspunkt i Paul Connertons definition kan årsmøderne betragtes som et ritual.²³ Han definerer det som en gentaget regelstyret aktivitet som har symbolsk karakter, og som får deltagernes opmærksomhed rettet hen mod tanker og følelser som de anser for at have en speciel betydning. Desuden er de formaliserede og har en tendens til at

være fulde af stereotyper. Dertil kommer at de som aktivt deltager eller er tilskuere, altid i en vis forstand går ind for ritualets betydning.

Ritualet har ikke kun en betydning her og nu. Dets effekt strækker sig ud over selve begivenheden og trænger ind i væremåde og opfattelser, og det har mulighed for at give livet værdi og betydning. Dette er grundlaget for identitetsdannelsen, og dermed er der sammenhæng mellem ritual og identitet. Med andre ord gennemgår deltagerne en identifikationsproces.

Årsmøderne falder ind under denne karakteristik ved at have været gentaget med få undtagelser hvert år siden 1921. Forløbet er regelstyret både lokalt og centralt i og med at det er de samme procedurer der indgår i møderne hvert år: flaghejsning, flagsang, fællessang, taler, hilsner, underholdning og kaffebord. Disse aktiviteters symbolske karakter ligger i de nationale symboler som indgår. Det er Dannebrog og fædrelandsange, dansk sprog og underholdning fra Danmark. Desuden er rammen spækket med nationale symboler i form af rød-hvide farver og bøgegrene.

Gennem ritualet bliver de nationale symboler slået fast og understreger forestillingen om et nationalt fællesskab. Det er grundlaget for den dansk-nationale identitet som konstituerer befolkningsgruppen som et nationalt mindretal med Danmark som tilhørsland. Denne nationale identitet er en kollektiv identitet som refererer til den nationale ideologi. Den omfatter en tolkning af historien, en kultur og et sprog som nationens.

Ritualets eksterne funktion

Markeringen af den nationale identitet har den eksterne funktion at den

bekræfter det nationale tilhørsforhold til Danmark, og den bliver gensidigt bekræftet af talere fra Danmark ved deres tilstedeværelse og ved brugen af vendingen fra 1920: "*I skal ikke blive glemt*". Dette løfte gav daværende statsminister Niels Neergaard de dansksindede i Tyskland efter folkeafstemningerne om grænsedragningen, og det blev grundlaget for støtten fra Danmark til mindretallet. En senere statsminister, Poul Nyrup Rasmussen, gjorde løftet gensidigt i en årsmødetale i 1999 hvor han sagde: "*Så længe I holder fast i os, vil vi holde fast i jer*". Det nationale fællesskab er således stadig grundlaget for at Danmark vil være mindretallets tilhørsland, og for at der kan ydes økonomisk støtte.

Årsmøderne kan også ses som et tegn på mindretallets styrke eller magt i forhold til tilhørslandet Danmark. Det er den politiske side af ritualet. Mindretallet viser at de er mange, at de har et stærkt fællesskab, og at det kræver støtte fra Danmark at opretholde fællesskabet.

Det fremhæves at det er symbolet *nationen* som man er fælles om, og som knytter sammen. Symbolet *nationen* er ifølge David L. Kertzer det største symbol af dem alle,²⁴ en påstand han underbygger med Benedict Andersons teorier om *nationen* som et forestillet fællesskab.²⁵ *Nationen* kommunikerer med symboler, og den nationale identitet skabes ved identifikation med symbolet *nationen*. Kertzer ser flaget som et kraftigt politisk symbol, og han påpeger at *nationen* ligeså meget bliver defineret af flaget, som flaget bliver defineret af *nationen*. I denne gensidighed ligger at symbolværdien kan forandre *nationen*, og at *nationen* kan forandre symbolværdien. Det sker fx når symbolet spiller en ny rolle i det forestillede fællesskab. En sådan forandring har fundet sted i løbet af det sidste århundrede i Danmark, hvor

Rød-hvide balloner bliver sendt til vejs ved friluftsmøderne under De danske årsmøder i Sydslesvig som symbol på mindretallets nationale tilhørsforhold. Ofte bærer de et Dannebrog med til vejs, som siden falder ned og gengiver myten om flaget, der faldt ned fra himlen. Foto: Flensborg Avis.



Dannebrog er gået fra kun at være statsmagtens og kongens flag til også at være folkets flag.²⁶ Her bliver den nationale identitet snarere manifesteret i daglig symbolbrug af Dannebrog i privatsfæren og den kommercielle verden end ved højtideligheder og fællesarrangementer. Undtagelsen herfra er dog sportsarrangementer hvor Dannebrog dominerer. Spørgsmålet er imidlertid i hvilken udstrækning denne flagbrug er udtryk for nationalfølelse eller fest og glæde.

En sydslesviger giver i et interview fra 1998 udtryk for sin foragt for denne personlige brug af flaget: *“Det jeg bebrejder Danmark lidt [er] at de gør så meget nar med deres Dannebrog. Det er verdens*

smukkeste flag, og man maler det i ansigtet og på numsen og jeg ved ikke hvad, laver sjove hatte af det og altså sådan lidt mere respekt for Dannebrog synes jeg man godt kunne have”.²⁷ Ved årsmøderne året efter interviewet må denne sydslesviger imidlertid konstatere at Dannebrog også her bliver malet i ansigtet på deltagerne. Det er næppe for at gøre nar ad flaget, men det kan ses som en national identitetshandling. Samtidig viser mindretallet den respekt for flaget som den interviewede sydslesviger efterlyser. Der er faneborge og fanevagter, flaghejsninger og flagsange.

Årsmøderne er tillige en synliggørelse af mindretallet i forhold til flertallet i

delstaten Slesvig-Holsten. Mindretallet er svært at se som den kollektive "anden" til daglig. I mindretallet gifter man sig på tværs af nationalt tilhørsforhold, så det er ikke endogamt, og mindretallet bor stort set ikke samlet nogen steder. Der er højst 10-20 parcelhuse i et villakvarter i nogle enkelte byer. Og det er fortrinsvis funktionærer ansat i mindretallet som bor her. Når medlemmerne ellers bor spredt og måske ikke går i dansk kirke og skole, kan det være svært for flertallet at se den kollektive "anden". Det er muligt ved årsmødeoptøget. Som ritual konstruerer årsmøderne den kollektive "anden".

Ritualets interne funktion

Markeringen af den nationale identitet har også en intern funktion, som dels går på den kollektive identitet, dels på den personlige identitet. Selv om en national identitet er en kollektiv identitet, manifesterer den sig også i den personlige identitet. Man kan sige at den kollektive identitet bliver realiseret gennem en række personlige identiteter, der er resultatet af en identifikationsproces med en dansk national fællesskabsfølelse. Den har enten forældrene stået for, eller man har selv valgt den som voksen. Og den er udviklet i en socialiseringsproces gennem samvær derhjemme, i mindretallets foreningsliv og under ophold og undervisning i mindretallets børnehaver og skoler og på kurser.

Årsmøderne giver medlemmerne en identitetsoplevelse. Det er den kulturelle side af ritualet. Ved hjælp af en fællesoplevelse bekræfter medlemmerne gensidigt hinanden i at de hver især har det samme fællestræk, nemlig den samme nationale identitet. Dvs. "vi" vælger at være danske, og "vi" er alle danske. De understøtter hinanden i at bevare

den som et individuelt og kollektivt projekt. Dvs. "jeg" vil sammen med "jer" blive ved med at være dansk. Ritualets sociale funktion er dermed tillige solidariserende.

Foruden at være et ritual der markerer forestillingen om et nationalt fællesskab og en national identitet, kan det også ses som et ritual der fejrer mindretallet som en struktur der gør det muligt at udvikle og bevare den nationale identitet gennem undervisning og foreningsarbejde. Måske er det også en fejring af den økonomiske støtte fra Danmark som gør dette arbejde muligt.

Ritualets integrative funktion

Ritualet har også en integrativ funktion fordi det gennem symbolerne medvirker til at skabe en national identitet hos dem der lige har sluttet sig til mindretallet. De gennemgår en identifikationsproces. Det er fx de forældre til børn i mindretallets børnehaver og skoler som ikke selv har gået i dansk børnehave og skole, og som giver udtryk for at de har valgt mindretallet for deres børn og for dem selv. Begrundelserne herfor er mangfoldige.²⁸ De har med andre ord skiftet national identitet. Og ved at deltage i årsmøderne foregår der en social inklusion.

I den dansk-tyske grænseregion foreligger den mulighed at man kan vælge en national identitet både til og fra. De der siger at de tilhører mindretallet, skal de tyske myndigheder ifølge Bonn-erklæringen fra 1955 acceptere som medlemmer af mindretallet. Det må ikke efterprøves. Noget andet er om de medlemmer som allerede er i mindretallet, accepterer dem der vælger det, eller de stiller krav som skal opfyldes for at en inklusion kan finde sted. Et krav kunne være deltagelse i årsmøderne.

Nationalt ritual?

Spørgsmålet er om De danske årsmøder i Sydslesvig er et nationalt ritual. Roberto Da Matta ser et nationalt ritual som et ritual der foregår forskellige steder over hele nationen på samme tid og altid på officielle fridage.²⁹ Det gentages hvert år, og alle grupper i befolkningen tager del. Det er en rummelig kategori som indeholder flere typer af ritualer, både formelle og uformelle.

Det danske mindretal udgør ikke en nation, men dets tilhørsforhold til en nation gør at det kan betragtes som del af denne. Hvad der entydigt taler for at årsmøderne er et nationalt ritual, er at de foregår hvert år over hele Sydslesvig. De finder sted en weekend, og dermed i hovedpartens fritid. Deltagerantallet skønnes ifølge *Sydslesvigsk Årbog* at have ligget mellem 12.000 og 18.000 fra 1995 til 2000. Sat i forhold til de 50.000 medlemmer mindretallet selv mener det omfatter, så er det langt fra alle der deltager. Fraregnes skal jo også gæster fra Danmark og det tyske flertal. Der er imidlertid også andre bud på mindretallets størrelse. Den danske præst på Sild, Jon Hardon Hansen, anslår ifølge Lars N. Henningsen at mindretallet består af 10.000 dansksindede der er fortrolige med dansk sprog, historie, kultur, kirke og mentalitet.³⁰ Holder dette antal stik, vil deltagerantallet svare til mindretallets medlemmer plus gæster. Og dermed vil det være alle grupper i mindretallet der deltager i ritualen.

Da der er usikkerhed om mindretallets størrelse, er det nødvendigt med yderligere analyse af deltagerne for at nå frem til om alle grupper er med til årsmøderne. Ser vi på aldersfordelingen, så har de unge i mindretallet været mindst repræsenteret. Måske fordi de indtil 2000 kun i ringe grad var tilgodeset med supplerende indslag som tog højde for deres

specielle interesser. Børneaktiviteter var der derimod flere af. Det er således de voksne og børnene som dominerer.

Et andet omdrejningspunkt for analysen er varigheden af tilhørsforholdet til mindretallet. Da det står alle frit for at vælge nationalt ståsted, består mindretallet ikke kun af familier som har tilhørt det i generationer. Der er også familier hvor forældrene har valgt mindretallet. Deres børn bliver så første generation der vokser op i mindretallet og dets børnehaver og skoler. Desuden er der tilflyttere fra Danmark. Det er i stor udstrækning folk som er ansat inden for mindretallet fx lærere i de danske skoler. Mit skøn er at alle tre grupperinger er bredt repræsenteret ved årsmøderne.

Der er således meget der taler for at deltagerne opfylder Roberto Da Mattas krav om at alle grupper i befolkningen deltager. Hvad han derimod ikke sætter som et kriterium for et nationalt ritual, er brugen af nationale symboler. Dette burde definitionen nok udvides med. Et nationalt ritual vil dermed også blive karakteriseret ved brug af nationale symboler hvorigennem deltagerne får et bestemt nationalt fællesskab præsenteret. Ved De danske årsmøder i Sydslesvig har det længe været en manifestation af en danskhed der bygger på en monokultur og dansk etsprogethed. Det er en danskhed som har sammenfald mellem national og etnisk identitet. Alle deltagerne identificerer sig muligvis ikke med denne form for danskhed. Det er ikke sikkert at der er overensstemmelse mellem deres nationale og etniske identitet. I modsætning til flertallet af danskere i Danmark så lever mindretallets medlemmer i et tysk samfund, og de har som regel sociale relationer inden for både mindretal og flertal og føler sig hjemme begge steder. Det kan give en transetnisk dansk-tysk identitet. Det er en etnicitet som kun delvis

falder sammen med den nationale identitet. Det er imidlertid kun en national tankegang som kræver en fuldstændig overensstemmelse for at man kan være dansk. Går man ud over den, er der intet til hinder for at være dansksindet, altså have et dansk nationalt tilhørsforhold og have en sammensat etnicitet.³¹

Årsmøderne som mindretallets nationaldag eller som folkefest?

Det er også en overvejelse værd om årsmødedagen kan betragtes som sydslesvigerens nationaldag på trods af at mindretallet ikke udgør en stat. En sådan dag er ifølge Inge Adriansen statens årlige festdag til minde om en historisk begivenhed, og den hører med til nationalkulturens faste bestanddele.³² Grundlovsdagen den 5. juni er nationaldag i Danmark, men kun få fejrer den.

Årsmøderne i Sydslesvig har forholdsmæssigt en større tilslutning. Men er det en historisk begivenhed man mindes? Der er flere muligheder for et bekræftende svar. Den danske statsministers udtalelse i 1920 om at de danske i Tyskland ikke skulle blive glemt, kunne være den historiske begivenhed man fejrer. Baggrunden herfor er den dansk-tyske traktat hvori grænsen mellem Danmark og Tyskland blev fastlagt. Det skete med udgangspunkt i resultaterne af folkeafstemningerne i 1920. De bevirkede at den sydlige halvdel af Slesvig skulle blive ved med at være under tysk styre. Den fik betegnelsen Sydslesvig i modsætning til den nordlige del der blev kaldt Nordslesvig, og som kom til at tilhøre Danmark. Med disse navne blev den nationale samhørighed fortsat understreget. Statsministerens løfte til sydslesvigerne kom til at indgå i den danske nationale diskurs i Danmark. Fx henviser den nationale forening

Grænseforeningen til sentensen i sit medlemsblad. Og det blev både staten og nationale kredse i folket som støttede mindretallet ikke blot moralsk, men også økonomisk.

Den historiske begivenhed kan også være at den nye grænse trådte i kraft den 1. januar 1921.³³ De dansksindede i Slesvig blev da definitivt adskilt fra kongeriget Danmark i politisk henseende og med den danske nations accept. Endelig kan den historiske begivenhed være at de dansksindede blev etableret som et mindretal og fik en institutionaliseret struktur med egne børnehaver, skoler og foreninger. Inden for disse rammer kunne medlemmerne udfolde, videreudvikle og bevare en dansk national identitet. Det skete gennem undervisning på dansk med et nationalt dansk curriculum og gennem dansk kulturelt og politisk foreningsarbejde, der fik økonomisk støtte fra den danske stat.

Såfremt det skal være en nærmere defineret historisk begivenhed man mindes på en nationaldag, kan det være svært at foretage en prioritering af hvad det helt konkret skulle være for mindretallet. Men det kunne jo være at det slet og ret er båndet til Danmark der blev re-etableret i 1920. Det faktum at årsmøderne altid ligger tæt på Grundlovsdagen 5. juni, altså Danmarks nationaldag, kunne også være med til at vise i retning af en dansk nationaldag.

Hvad der kunne tale for at årsmøderne ikke er en nationaldag, men en folkefest, er at de kan ses som en fortsættelse af traditionen for folkefester under tysk styre. De var en manifestation af danskheden. I sin historiske analyse af årsmøderne ser Knud Rasmussen årsmøderne som en sådan videreførelse af en tradition i Nordslesvig.³⁴ Der var formålet det samme som ved De danske årsmøder i Sydslesvig fra 1921 til år 2000. Det fremgår også af redaktør J.

Bogenses tale i Flensborg 1921: *“Det er første gang efter afstemningen, vi holder årsmøde hernede. Da Nordslesvig var førende i kampen, holdtes de danske årsmøder dérøppe. Ved disse årlige stævner kastedes blikket tilbage på de forskellige foreningers virke, og man hentede nye kræfter til striden. Det er med en vemodig følelse, at vi endnu skal holde den slags møder; men det er et glædeligt tegn for fremtiden, at vi kan gøre det”*.³⁵

Fra ritual til festival?

Årsmødernes form, indhold og funktion har vist at de i stor udstrækning falder i tråd med nationale ritualer. Endvidere er muligheden for at opfatte dem som en nationaldag og en folkefest blevet påpeget. Årsmøderne i slutningen af 1990'erne ser imidlertid også ud til at have enkelte træk tilfælles med en festival. Den er ifølge Beverly J. Stoltje et kollektivt fænomen og har et formål som udspringer af en gruppes livsverden.³⁶ Det kan fx være at udtrykke en gruppeidentitet ud fra fælles erfaringer. De er direkte relateret både til fortiden og til nuværende sociale omstændigheder. Men det karakteristiske er at det er de mange fortolkninger af erfaringerne som udfoldes. De vendes og drejes, og der eksperimenteres med værdier og opfattelser. Det er både tradition og fornyelse, og det nye og anderledes er således en berettiget dimension ved en festival. Tilmed deltager så at sige alle i aktiviteter. John J. Macaloon tilføjer et andet karakteristisk aspekt ved festivalen, nemlig mulighederne for fornøjelse og glæde.³⁷

Festivalen har dermed en form og et indhold som placerer den inden for det uformelle i dikotomien formel/uformel. Ritualer er derimod formelt i den forstand at det søger at kontrollere fastslå-

ede værdier og opfattelser, og deltagerne får præsenteret et indhold.

Af skriftligt kildemateriale, bl.a. *Sydslesvigsk Årbog*, og mine egne interview fremgår at de nationale budskaber var vigtige i 1950'erne og 60'erne. Her stod konstruktionen af den nationale identitet hos dem der valgte mindretallet efter anden verdenskrig, i centrum. Den opfattelse delte både arrangører og aktører. Årsmøderne var helt klart et nationalt ritual. Fra 1970'erne og frem til 2000 ser det ud til at fællesskabet med hygge og fest vinder indpas. Det fremgår fx af vurderingen som formanden for årsmødeudvalget er citeret for ovenfor. Den nye tendens bliver beskrevet med ordene *“grill/børneparty”*. Hertil kommer at det er udbredt, at man ikke lytter til talernes budskaber på friluftsmøderne. Samværer ser ud til at være det centrale, men rammen er stadig den nationalt danske med de nationale symboler flaget, sproget og traditionen, som arrangørerne i mindretallet har sørget for.

Sproget som nationalsymbol er der imidlertid også blevet sat spørgsmålstegn ved. I et læserbrev i *Flensborg Avis* i 1999 klages der over at alt ved årsmøderne skal foregå på dansk, som ikke alle kan forstå. Nogle ønsker også taler på tysk. Sproget som nationalt medie, som en del af det nationale fællesskab, har mistet sin symbolværdi for en sådan læserbrevsskribent og hans tilhængere. De ser ikke at årsmødernes funktion er at understrege samhørigheden med befolkningen i nationalstaten Danmark. De vægter øjensynlig fællesskabet internt i mindretallet højere. Det kunne den nye udvikling med fest og hygge også tyde på.

Opslag på årsmødepladsen på dansk og tysk og et legetelt med en påmalet tysk betegnelse er ligeledes tegn på at tysk vinder indpas i rammen for årsmø-



Mindretalssproget dansk er det officielle sprog ved De danske årsmøder i Sydslesvig og et af de nationale symboler. Mindretallets tosprogethed med dansk og tysk afspejler sig imidlertid også, fx med en "Spielmobil" på friluftsmødet i Flensborg i 1998. Foto: Forfatteren.

derne. Det er ikke kun velkomsten til den officielle tyske gæst og dennes tale som er på tysk. Der er også en ligeværdig brug af dansk og tysk blandt mange deltagere, først og fremmest mellem voksne og børn.

Forslaget om taler på tysk og anden brug af tysk kan ses som en delvis omdefinering af årsmødernes funktion. Men det er ikke ensbetydende med at de som ønsker tysk eller taler tysk ikke har en dansk national identitet. Den nationale identitet er bare ikke sammenfaldende med den etniske identitet som hos flertalsbefolkningen i Danmark. Sandsynligvis har de en transetnisk identitet, dvs. at den er sammensat af elementer fra etniciteter som flertallet i Danmark og flertallet i Slesvig-Holsten opfatter

som to forskellige etniciteter. Og de kan være tosprogede tysk-dansk eller ønske at blive det uden at tillægge nogen af sprogene en national symbolværdi eller uden at sætte lighedstegn mellem sprog og national identitet.

Fejring af fællesskab i fremtiden

Der er også tegn på at mindretallets tilhørsland Danmark er ved at udvikle sig væk fra monokultur og etsprogethed mod flerkulturalitet og tosprogethed. Så måske kan forslaget om tysk ved De danske årsmøder i Sydslesvig ses som et udtryk for fællestræk i udviklingen både i Danmark og mindretallet. Den nationale ensrettethed med etsprogetheden

og monokulturen som ligger i den nationale ideologi, og som er vendt mod andre, er ikke længere dominerende. Kun et højtråbende fåtal hylder den.

Set i lyset af denne udvikling kan årsmøderne også gå hen og blive forandret. Det nationale fællesskab der bliver fejret med nationale symboler ved årtusindskiftet, ser ud til at være ved at blive udvidet til et mere rummeligt fællesskab. Årsmødernes nye tematisering af generelle mindretalsspørgsmål kunne tyde i samme retning.

Noter

1. Sydslesvigsk Forening: Sydslesvigsk Årbog 1998, s. 27.
2. Knud Rasmussen: De første årsmøder, Sydslesvigsk Årbog 1975-76, s.17-32. Årsmøderne – et historisk spejl, Sydslesvigsk Årbog 1976-77, s. 12-27.
3. Karen Margrethe Pedersen: Dansk sprog i Sydslesvig. Det danske sprogs status inden for det danske mindretal, Aabenraa, 2000, bd. 2, s. 132ff.
4. Sydslesvigsk Forening: Sydslesvigsk Årbog 1995-96, s. 22.
5. Inge Adriansen: Dannebrog – statens symbol eller folkets? Bjarne Stoklund (red.): Kulturens nationalisering. Et etnologisk perspektiv på det nationale. Kbh. 1999, s. 100-139.
6. Richard Jenkins: Rethinking Ethnicity. Arguments and Explorations. London and New Delhi, 1997, s. 158.
7. Anne Knudsen: Her går det godt, send flere penge. Kbh.1997, s. 31.
8. Pedersen, 2000 (se note 3), bd. 2, s. 353 ff.
9. Adriansen, 1999 (se note 5), s. 111-112.
10. Sst., s. 133.
11. Lars N. Henningsen: Sydslesvigs hjemstavnsflag, Sydslesvigsk Årbog 2000, s. 4-7.
12. Inge Adriansen: Nationale symboler i Det Danske Rige 1830-2000, bd. 1 og 2, Kbh. 2003, bd. 2, s. 150 ff.
13. Sst. s. 388.
14. Sydslesvigsk Forening: Sydslesvigsk Årbog 1995-96, s. 23.
15. Jf. Adriansen, 2003 (se note 12), bd. 2, s.59 ff.
16. Sydslesvigsk Vælgerforening (SSW): SSW-Landsmøde 21.09.96. Protokol, Flensborg, 1996, s. 22.
17. Sst., s. 27.
18. Sydslesvigsk Forening: Sydslesvigsk Årbog 1998 s.7.
19. Flensborg Avis 20.3.1997.
20. Pedersen, 2000 (se note 3), bd. 2, s. 341.
21. JydskeVestkysten 2.2.1997.
22. Thomas Hylland Eriksen: Små steder – Store spørgsmål, Oslo, 1997, s. 331.
23. Paul Connerton: How Societies Remember, Cambridge, 1989.
24. David L. Kertzer: Ritual, Politics and Power. New Haven & London, 1988.
25. Benedict Anderson: Imagined Communities, London, 1983.
26. Jf. Adriansen, 2003 (se note 12), bd. 1, s. 127 ff.
27. Pedersen, 2000 (se note 3), bd. 2, s.332.
28. Sst., bd. 1, s. 131 ff.
29. Roberto Da Matta: Constraint and License: A Preliminary Study of Two Brazilian National Rituals. Sally F. Moore & Barbara G. Myerhoff (ed.): Secular Rituals, Amsterdam, 1997, s. 244-264.
30. Lars N. Henningsen: Et særtilbud, kronik, Flensborg Avis, 24.9.1999.
31. Jf. Pedersen, 2000 (se note 3), bd. 2, s.340 ff.
32. Jf. Inge Adriansen: Den danske nationaldag – partipolitikken og polemikkens dag. Brit Marie Hovland og Olaf Agedal (red.): Nasjonaldagsfeiring i fleirkulturelle demokrati. Kbh. 2001, s. 111-121; og Adriansen, 2003 (se note 12), bd. 1, s. 211ff.
33. Troels Rasmussen: Den dansk-tyske traktat 1922, Aabenraa, 1996.
34. Knud Rasmussen: De første årsmøder (se note 2), s. 17-32. Knud Rasmussen: Årsmøderne – et historisk spejl (se note 2), s. 12-27.
35. Rasmussen, 1975-76 (se note 34), s. 18.
36. Beverly J. Stoeltje: Festival. Richard Bauman (ed.): Folklore, Cultural Performances, and Popular Entertainments, New York & Oxford, 1992, s. 261-271.
37. John J. Macaloon: Olympic Games and the Theory of Spectacle in Modern Societies. John J. Macaloon (ed.): Rite, Drama, Festival, Spectacle: Rehearsals towards a Theory of Cultural Performance, Philadelphia, 1984, s. 241-280.